
Anmeldelser

landskab af erkendelsesinteresser, Løgstrup som én af de største i dette århundrede har udpeget

Med disse ord vil jeg ønske Hauge tillykke med dagen!

Hans Jørgen Thomsen

Verden af i dag - Sofies?

Jostein Gaarder: *Sofies Verden*, Høst & Søn, 1992, 540 sider, 248 kr.

*

Som lærer deltager jeg sommetider i nogle seminarer, der handler om det at være lærer. For et par år siden foregik det sådan her: temaet var "lærer og køn", hvordan man som lærer involverede sit køn i undervisningen. Vi blev bedt om i en slags trancelignende tilstand at genkalde os en situation, hvor vort køn var i fokus i relation til elev/elever. Dernæst blev vi bedt om at erindre den følellestilstand, denne situation hensatte os i. Til sidst skulle vi i grupper fortælle hinanden om situationen. Nogle kom med fantastiske beretninger, andre nægtede at udtale sig, og vi var en lille gruppe, der absolut intet kunne få frem på bagsiden af nethinden. Den første gruppe spillede med, hvorimod de to sidste grupper var spielverderbere, som lod deres fortrængninger tage magten fra dem, sagde lederen af spillet. Han havde selv indledt med en selvbekendelse, der handlede om hans besvær med at forene sin lærerrolle med sit køn. Moralen af det hele var, at hvor man helt tilbage i tiden som lærer skulle være kønsløs, skulle man i 70'erne være androgyn (fremelsk dén kønslige side af dig, du undertrykker, for at blive et helt køn, dvs. dobbeltkønnet). Men 70'ernes dobbeltkønnede lærer var åbenbart ikke løsningen, så derfor det nye budskab: vær dit (ensidige) køn bevidst og bekendt som lærer, så skal det nok lykkes for dig.

Anmeldelser

I november måned 1992 deltog jeg igen i et seminar om det at være lærer. Nu var det ikke en psykolog, der var vor vejleder, men en fagfilosof. Temaet var: "Etik, moral" - og det at være lærer. Vægten var rykket fra fremprovokerede selvbekendelser til en filosofisk gennemgang af værdier, moral og etik. F.eks. fik vi fremlagt de menneskesyn, der lå til grund for styrende værdier i den pædagogiske praksis. Der var så på store vægpapirer skrevet nogle værdier op, som forsamlingen blev bedt om hver især at udvælge fem af. Moralen i dette seminar var, at hvis du som lærer bevidstgør dig om de værdier, du praktiserer/vil praktisere i undervisningen, skal det nok lykkes for dig.

Sådanne seminarer afspejler på glimrende vis, hvad der rører sig i tiden. Det, de ikke gør, er at problematisere dette røre. Malet med brede penselsstrøg kan man kortfatte pædagogikkens udvikling således: i 70'erne var samfundsfag et fremtrædende fag, fordi det bar i sig tidens marxistiske krav om, at skolen på alle niveauer skulle være folkets skole. En del humanistiske fag var i virkeligheden camoufleret samfundsfag. Kodeordet var *klassebevidsthed*.

I 80'erne blev psykologi det fremherskende fag, fordi tidens krav skiftede fra klassebevidsthed til *motivation*. Marx blev skiftet ud med Freud og Jung, og vi var mange, der tog på drømmerejser både med vore elever og på lærerkurser. Tekster om arbejderklassen blev i dansk-undervisningen skiftet ud med eventyr, der var som skabt til psykologiske tolkninger. Alt dette svarede til tidens krav om selvbevidsthed/selvrealisering.

Og nu i 90'erne er filosofi ved at blive ef-

terspurgt som tidens fag. Kravet er ikke længere motivation, men *engagement*. Det pluralistiske samfunds traditionsløshed skal erstattes af synliggørelse, og den centralistiske beslutningsform af en decentralistisk. Det kræver altså bevidsthed om de værdier, der styrer vore handlinger, og en koordinering af disse værdier ud fra en hensyntagen til helheden (etik). Det er efter min bedste mening hovedsagelig det, der ligger bag, at faget filosofi er kommet i vælten i folkeskolen, på gymnasiet og på lærer- og ledelseskurser.

Denne form for anvendt filosofi må man som fagfilosof et langt stykke af vejen bøje sig for. Men fagfilosofien er kendetegnet ved ikke at krumbøje sig. Tværtimod har faget en lang tradition for at etablere et mellemværende med alt, hvad der stiller sig op som løsninger. Det skyldes selvfølgelig fagets kerne: at få mennesker til at undre sig over alt. Fagfilosofien kan derfor aldrig blive noget overløberfag.

Denne lidt lange indledning til en anmeldelse af Jostein Gaarders *Sofies Verden* for at sætte en aktuel ramme. *Sofies Verden* er nemlig ikke blot endnu en filosofibog; den adskiller sig både i form, indhold og popularitet fra stort set alle andre filosofibøger. Det, der frem for alt karakteriserer filosofisudgivelser i Danmark gennem de sidste 20 år, er en irriterende sprogbug. Disse udgivelser er skrevet af fagfilosoffer til fagfilosoffer, og universitetsfilosofien har lidt den samme skæbne som andre universitetsfag, nemlig at det er blevet et fag for eksperter. Eksperter udvikler deres eget eksperterprog, som man skal være ekspert for at afkode. Der var en-

Anmeldelser

gang, hvor filosoffer som Bertrand Russell og Svend Erik Stybe kunne skrive om filosofi, så folk flest kunne forstå det. Og nu kommer Jostein Gaarder med en filosofihistorie, som de fleste ikke blot kan forstå, men også finder interessant.

Jeg skrev før, at faget filosofis kerne er, at den kan få mennesker til at undre sig. Til det at undre sig hører en evne til at abstrahere: at trække de tilfældige detaljer fra for at se en sammenhæng mellem flere konkrete tilfælde. Abstraktionsevnen bærer i sig den pris, at dens resultater kan være vanskelige at formidle, hvis de ikke eksemplificeres, nemlig med henvisning til de konkrete tilfælde, der er set bort fra. Abstraktionens sprog er begreber, og dens tænkning er begrebsanalyse. Igen bliver formidling afhængig af, at den formår at anskueliggøre begreberne ved at henvise til dagligsprogets konkrete og sanselige udtryk. Som filosofilærer på i hvert fald HF og lavere niveauer kan man kun overleve, hvis man mestrer denne formidlingsform. Og som forfatter til en filosofibog, der skal blive *populær*, gælder det samme.

Sofies Verden er komponeret ligesom et dobbelt spiralsnoet DNA-molekyle med en moralsk udgang. Filosofihistorien gennemgås kronologisk samtidig med, at den systematisk er hæftet sammen med en episk fortælling. Hovedpersonen Sofie er en ung, norsk pige i puberteten. Hun er på vej ud af barndommens trygge og selvfølge verden og begynder derfor at stille spørgsmål om, hvem hun er, og hvor hun og alt andet kommer fra. Hun stiller med andre ord filosofiske spørgsmål til tilværelsen og er altså moden til filosofisk

refleksion. Hun bliver passende tilbudt en filosofihistorisk indsigt af en mystisk person, der foretager en del krumspring for at komme i kontakt med hende. Omkring oplysningstiden kommer et nyt fiktionsplan ind i fortællingen, idet det afsløres, at Sofie og hendes filosofilærer ikke er de eneste hovedpersoner i historien. Fortællingen om Sofie og hendes filosofilærer viser sig at være en gave til en anden ung norsk pige, Hilde, på hendes 15 års fødselsdag fra hendes far. Samtidig med dette fiktionsbrud myldrer det pludselig med kendte fiktionsfigurer (Rødhætte, Alice m.fl.). Denne kompositionsform tjener mere til at skabe spænding og dermed til ønsket om at læse videre end til belysning af de filosofiske tanker. Styrken i bogens romanform ligger i Sofies refleksioner over de filosofiske breve, og senere, da filosofiformidlingen går over til at ske i form af en dialog mellem filosofilæreren og Sofie, i Sofies spørgsmål og reflekterende replikker. Dette bryder både den docerende og abstrakte redegørelse for de forskellige filosoffer. Selv om det måtte være fiktion, at en næsten 15-årig pige så let annammer f.eks. Kants erkendelsesteori, så skaber det dog den hensigtsmæssige opfattelse hos læseren, at filosofi både er spændende, interessant og til at have med at gøre.

Man kan selvfølgelig ud fra et elfenbens-tårnsperspektiv komme med kritiske indvendinger mod både dette og hint i de filosofiske udredninger, men på det plan, bogen er tænkt, ville sådanne indvendinger tage sig mere end blaserte ud. Bogens sigte er at vække interesse for filosofien, og det sigte bør den bedømmes på. Jeg bad mine HF-kur-

Anmeldelser

sister læse bogen med henblik på enbedømmelse, og de blev alle meget optaget af den. Mere kan forfatteren til en sådan bog vel næppe ønskesig.

Det er de færreste forfattere, der i dag slipper godt af sted med en moralsk appel. Det synes jeg, Gaarder gør. Han lader på side 342 Hildes far skrive et notat til Hilde, som Sofie finder: "Kære Hilde. Hvis menneskets hjerne var så enkel at vi kunne forstå den, så ville vi være så dumme, at vi alligevel ikke forstod den. Hilsen far". Dette udsagn udtrykker meget godt Gaarders egen holdning til filosofisk virksomhed. Derfor kan han mane til besindighed over for de lette løsninger, som f.eks. tilbyder sig i New Age-bevægelsen. En besindighed vi andre, der i dag udsættes for krav om målsætningsdebatter, etiske regnskaber og andre former for instrumentel styring af vort brogede liv, bør tage til os. *Sofies Verden* skriver sig ind i en verden, der råber på filosofiske løsninger. Det er verden af i dag. Men den er ikke Sofies, hvis vi ikke indser, at filosofien så lidt som andre fag kan løse virkelighedens problemer for os. Filosofien kan i bedste fald få os til at besinde os på tilværelsen og dens problemer, og derfor er filosofi værd at studere. Leve livet og løse dets problemer, det må vi selv finde ud af med hinanden.

Rita Werner

Forpasset?

Jørn Erslev Andersen, Carsten Madsen, Sverre Raffnsøe-Møller (red.): *Afskrift - om og af Jacques Derrida*, Modtryk, Århus 1992, 126 sider, 165 kr.

*

Ved første øjekast er dette endnu en af disse prisværdige antologier til formidling af nyere fransk filosofi, som især udgår fra miljøer omkring Aarhus Universitet, og uden hvilke dansk åndsliv snart ikke længere kan tænkes. Som sådan har den alle den genres fortrin: der bringes ikke mindre end 4 dugfriske oversættelser fra fransk om/af Derrida, og dertil 5 originale danske bidrag, der (med en enkelt undtagelse, herom nedenfor) bestræber sig på at "dække" nyere aspekter af Derridas værk og virke, såsom hans forhold til arkitektur og billedkunst. Og endelig sørger udgiverens indledning for - ikke uden behørig polemik - at placere netop denne antologi i forhold til den danske sammenhængs særlige forudsætninger (og ikke mindst mangel på samme!). Hele denne indsats kan man kun omfatte med sympati, og der er ingen tvivl om den grundlæggende alvor og samvittighedsfuldhed bag denne produktion, - selvom man kan undre sig over visse inkonsistenser, f.eks. i forholdet til det at *oversætte*: snart er der franske ord i kantet parentes i de oversættelser, som formentlig henvender sig netop til ikke-franskkyndige (en akademisk uskik, som her tilmed er særligt prekær: hvorfor netop disse ord? er da alle øvrige ord entydige og uproblematisk at